

सिंचन, कृषी अवजारे व शेती जोडधंदा विशेषांक

मृगधारण®

मार्च २०२०

संत्रा, आंबा, डाळिंब, अळिंबी, कांदा
मूग, आवळा, धान, सिंचन, मधमाशीपालन
मत्स्यपालन, शेळीपालन, गायपालन, कुक्कुटपालन
शेतीतज्ञांचे लेख, यशोगाथा, कृषी सल्ला, राशीभविष्य

६० रुपये

मृगधारा मार्च २०२०

वर्ष १० अंक ७३

मृगधारा हे मासिक प्रकाशक, मुद्रक, मालक, संपादक अरुणा राम (रामेश्वर) नेवले यांच्या वतीने त्रिवेणी ऑफसेट वर्क्स, प्रयाग ३१२, दक्षिणामूर्ती स्केअर, महाल, नागपूर-४४००३२ येथे छापून, फ्लॉट नं. ३०२, कोलबास्वामी रेसीडेन्सी, प्लॉट नं. २, न्यु ईरा इंग्लीश स्कुल जवळ, विठ्ठलनगर, उदयनगर चौक, रिंग रोड, नागपूर-४४००३४ येथे प्रकाशित केले.

RNI No. MAHMAR/2012/41912

प्रकाशक, मुद्रक, मालक
संपादक

■ अरुणा राम (रामेश्वर) नेवले

मुख्य संपादक

■ राम नेवले ९८५०२२७०१८

मॅनेजर-बिजनेस डेव्हलपमेंट अँड मार्केटिंग

■ रश्मी नेवले दादुरिया ९८२३०९४७०१

मॅनेजर-अॅडव्हर्टाइजमेंट अँड मार्केटिंग

■ वैभव वर्मा ९०२८६१८३३०

यशोगाथा संकलन

■ शेतीमित्र जगदीश बन्सोड ९८९०३०१५७८

प्रतिनिधी पूर्व विदर्भ

■ राजेन्द्र वानोडे ८८०५१३९४१०

■ रविंद्र तरवटकर ९६०४१८६७५९

■ प्रशांत बरडे ८८०५१५३३७१

प्रतिनिधी

■ हिरालाल जयस्वाल ७०२८५६४२३१

मु.पो.चांडोल, ता.जि. बुलढाणा-४४३१०६

अक्षर जुळवणी / मुख्यपृष्ठ मांडणी

■ प्रकाश बोपीनवार-वसुंधरा प्रकाशन, नागपूर

वर्गणी पाठवण्याचा व कार्यालयीन पत्ता :

वसुंधरा प्रकाशन

६/१४०, दुसरा मजला,

राजे रघुजी नगर,

प्रॉव्हीडंट फंड बिल्डींगच्या मागे,

तुकडोजी चौक, नागपूर-४४००२४

फोन : ०७१२-२७०७३७३/मो. ९५२९५३१३८९

e-mail : mrugdharomagazine@gmail.com

सिंचन, कृषी अवजारे व शेती जोडधंदा विशेषांक मार्च २०२०

अनुक्रमणिका

ठिबक सिंचन संचाची काळजी व निगाप्रा. समाधान जाधव ७	
पाणी व्यवस्थापनामुळे उत्पन्नात भरसुधीर मोरडे ९	
अंबिया बहाराचे नियोजन करून ७जगदीश बन्सोड १२	
धिंंगरी अळिंबी उत्पादन तंत्रज्ञानपुरुषोत्तम चेके १५	
शोभिवंत मत्स्य पालन : एक व्यवसायवैभव येवले १८	
आर्थिक प्राप्तीसाठी करा मधमाशी पालन ... विलास चव्हाण २०	
गायपालन तंत्रज्ञानअरविंद देशमाने २३	
शेतीपूरक व्यवसाय - बंदिस्त शेळी पालन .जगदीश बन्सोड २८	
शेळीपालन तंत्रज्ञान व व्यवस्थापनविजय पवार ३२	
यशस्वी कुक्कुटपालनप्रमोद पर्वते ३६	
शेळ्यातील लसीकरणडॉ.संजयकुमार उद्धरवार ३८	
कांदा प्रक्रिया व मूल्यवर्धनशैलेंद्र कटके ४०	
उन्हाळी मूग लागवडडॉ. आर.ए.बी. मिर्झा .. ४४	
भाजीपाला पिकांची काढणी करा जराप्रा. गजानन तुपकर ४६	
भाजीपाला सुकविणे व निर्जलीकरणप्रा. तुषार गोरे ४८	
करून दाखवलं! महाविश्वासघातसतीश देशमुख ५१	
आंबा पिकामध्ये फळगळची कारणेप्रा. अमोल भुक्न ५३	

आता व्हॉट्सअप द्वारे मृगधारा शेती मासिकाशी

जुळा. 9529531389

किंमत ६० रुपये

www.mrugdhara.com

MrugdharaMagazine

@mrugdhara

Mrugdhara Magazine

mrugdhara_magazine

शेळ्यातील लसीकरण

- ◆ डॉ. उद्धरवार संजयकुमार विठ्ठलराव, विषयतज्ञ (पशुविज्ञान), मो. ७०८३८३५०८९
- ◆ डॉ. शिवशरणाप्पा नायकवाडे, शास्त्रज्ञ (पशुविज्ञान)
- ◆ डॉ. चेतनकुमार एच.बी., शास्त्रज्ञ (पशुविज्ञान) ◆ डॉ. एकनाथ भा. चाकूरकर, संचालक, आय.सी.ए.आर . सी. सी.ए.आर.आय.गोवा.

काही विषाणूजन्य तसेच जिवाणूजन्य आजारामुळे शेळ्यामध्ये मरतुक होऊ शकते किंवा आजाराच्या प्रभावाने एकंदरीत मांसोत्पादनावर विपरीत परिणाम होऊ शकतो. कधीही आजारावर उपचार करण्यापेक्षा आजार होवू नये म्हणून प्रतीबंधात्मक उपाय करणे जास्त चांगले असते. शेळ्यांना अश्या घातक आजारापासून वाचवण्यासाठी प्रतीबंधात्मक उपाय म्हणजेच लसीकरण होय.

लसीकरण करतांना घ्यावयाची काळजी :

१. निरोगी शेळ्यांनाच लसीकरण करावे.
२. कळपातील सर्व शेळ्यांना लसीकरण एकदाच करावे.
३. तीन महीने वयाच्या खालील करडांना तसेच जास्त दिवसाची गाभण असलेल्या (४ महिन्याच्या वर) शेळ्यांना लसीकरण करणे टाळावे.
४. लसीकरण नेहमीच पहाटे किंवा संध्याकाळी थंड वेळी करावे म्हणजे शेळ्यावर ताण येणार नाही.
५. दोन विविध प्रकारचे लस कमीत कमी २१ दिवसाच्या अंतराने द्यावे.
६. लस दिलेल्या जागी व्यवस्थित चोळावे जेणेकरून त्या

जागी गाठ येणार नाही.

७. लसीकरणाच्या सर्व नोंदी शेतकऱ्यांनी लिहून ठेवावे.
८. शेळ्यांना कोणतेही जंतनाशक औषध देण्यापूर्वी किंवा लसीकरण करण्यापूर्वी जवळच्या पशुवैद्यकिय अधिकाऱ्यांचा सल्ला घ्यावा. त्यांच्या सल्ल्यानुसारच जंतनाशक औषध तसेच लसीकरण करून घ्यावे. यामुळे संबधित राज्यातील लसीकरणाच्या धोरणानुसार आवश्यक लसीच शेळ्यांना दिल्या जातील.

शेळ्यातील लसीकरणाचा तक्ता :

आजार	आजारासंबधित माहिती	पहिल्यांदा लसीकरण करण्याचे वय	बूस्टर वय लस देण्याचे वय	परत लस कधी द्यावे	लसीची मात्रा व लस देण्याचा मार्ग
आंत्रविषार	हा आजार क्लोस्ट्रीडीअम परप्रिजेस या जिवाणूमुळे होतो. हवामानातील अचानक बदलामुळे किंवा शेळ्या जास्त प्रमाणात कोवळा चारा किंवा धान्य (कबोधकाचे खोत) खाल्ल्यास पोटात या जीवाणुंची भरमसाठ वाढ होते (रुमेनचा सामू आम्ल धारी होतो जसे ७.२ वरून ५.२ किंवा अजून कमी होतो) व जास्त प्रमाणात विष तयार होतो यामुळे शेळ्या अचानक मरतात.	तीन महीने	१२ - १४ दिवसानंतर	सहा महिन्यांनंतर	२ मि.ली. त्वचेखाली

घटसर्फ	हा आजार पासचूरेल्ली मल्टोसीडा या जिवाणूमुळे होतो. हवामानात अचानक बदल झाल्यास, लांबवर शेळ्यांची वाहतूक केल्यास किंवा जंताचा त्रास असल्यास, शेळ्यांवर ताण येतो व अश्या वेळेस या आजाराचे जिवाणू उचल खातात व आजार उद्भवतो. दूषित चारा, पाणी तसेच हवेद्वारे या आजाराचा प्रसार होतो. या आजारात शेळ्यांना भरपूर ताप येतो. नाकातून स्राव येतो. गळ्याखाली सूज येते व श्वास घ्यायला त्रास होतो. शेळ्या आडवे पडतात आणि १०-२४ तासात मरण पावतात.	तीन महीने	३-४ आठवडे (पहिल्या लसीनंतर)	वर्षातून एकदा (पावसाळ्या पूर्वी)	२ मि.ली. त्वचेखाली
पि.पि.आर/ शेळ्यांचा प्लेग	हा आजार मोरबेल्ली या विषाणूमुळे होतो. दूषित चारा, पाणी, लाळ तसेच हवेद्वारे या आजाराचा प्रसार होतो. या आजारात शेळ्यांना भरपूर ताप येतो. तोंडात फोड येतात, गर्भपात होतो, पातळ हगवण लागते व लागण झालेल्या शेळ्यात ७०-८०% मरतुक होण्याची शक्यता असते.	तीन महीने	गरज नाही	तीन वर्षांनंतर	१ मि.ली. त्वचेखाली
लाळ्या खूरकृत (एफ.एम.डि.)	हा आजार पिकोर्णा या विषाणूमुळे होतो. दूषित चारा, पाणी, लाळ तसेच हवेद्वारे या आजाराचा प्रसार होतो. या आजारात शेळ्यांना भरपूर ताप येतो. जिभेवर, तोंडात तसेच पायांच्या खुरात, कासेवर फोड येतात.	तीन महीने	३-४ आठवडे (पहिल्या लसीनंतर)	सहा महिन्यांनंतर	१ मि.ली. त्वचेखाली
देवी/गोट पोक्स	हा आजार क्याप्रीपोक्स या विषाणूमुळे होतो. बाधित शेळ्यांच्या संपर्कात आल्यास तसेच शास्वाद्द्वारे या आजाराचा प्रसार होतो. या आजारात केस नसलेल्या जागेवर जसे तोंडावर, कानावर, कासेवर, जांभेत व शेपटीखाली फोड येतात. या आजारात काही शेळ्या मरण पावतात.	तीन महीने	४ आठवडे (पहिल्या लसीनंतर)	एका वर्षांनंतर	१ मि.ली. त्वचेखाली

स्रोत : आय.सी.ए.आर. - केंद्रीय बकरी संशोधन केंद्र, मकधुम, मथुरा, उत्तरप्रदेश

शेतकऱ्यांसाठी महत्वाची सूचना : आपल्या भागात वरील आजाराचा प्रादुर्भाव असेल तर जवळच्या पशुसंवर्धन अधिकाऱ्यांच्या सल्ल्यानुसार व त्यांच्या निगराणीखालीच संबंधित लस शेळ्यांना दिली पाहिजे व अनावश्यक लसीकरण करणे टाळावे.

वेलदोडा लागवड

वेलदोडाच्या लागवडीसाठी पाण्याचा निचरा होणारी, सेंद्रीय पदार्थयुक्त रेटाड जमीन चांगली असते. दलदलीच्या जागेमध्ये पीक नीट वाढत नाही, त्यावर बुरशीजन्य रोगांचा प्रादुर्भाव होतो. वेलदोडाच्या अभिवृद्धी झाडाच्या बुंध्याजवळ आलेले नवीन कोंब, तसेच बिया लावून करतात. झाडाच्या बुंध्याजवळचे कोंब मुख्य झाडापासून अलगद बाजूला करावे, त्यांना एखादे दुसरे मूळ, तसेच खोडाचा भाग राहिल याची काळजी घ्यावी. अलग केलेले नवीन जोमदार कोंब कायमच्या जागी लावण्यास योग्य असतात. नैसर्गिक सावली असलेल्या जागेत वेलदोडाची रोपे लावावीत. लागवडीसाठी ६० X ६० X ४५ सें.मी. आकाराचे खड्डे खोदावेत. खड्ड्यांच्या तळाला पालापाचोळा टाकावा. त्यावर चांगले कुजलेले शेणखत आणि २०० ग्रॅम नीमपेंड व फॉस्फेटमिश्रीत मातीने खड्डा भरून घ्यावा. खताच्या आणि मातीच्या मिश्रणाने खड्डा जमिनीच्या पातळीपेक्षा १५ सें.मी. उंच करून घ्यावा. नंतर या उंचवट्यावर पिशवीच्या आकाराचा खड्डा काढून

रोपाची पिशवी ब्लेडच्या साह्याने कापून अलगद रोपे लावावे. लागवड करण्यापूर्वी पिशव्या भिजवू नयेत म्हणजे पिशवीतील मुळांजवळील मातीचा गड्डा फुटणार नाही. रोपे जास्त खोल लावू नये. शक्यतो रोपे पावसाळ्यांनंतर लावावीत. वेलदोडा रोपे पाण्याचा ताण अजिबात सहन करू शकत नाही म्हणून जमिनीत नियमित ओलावा राहिल याची काळजी घ्यावी. झाडाच्या बुंध्याजवळ पाणी देण्यासाठी आळे करू नये, त्यामध्ये पाणी साचून मुळे कुजतात. खते वर्षातून दोनदा ऑगस्ट - सप्टेंबर व मे - जूनमध्ये द्यावीत. खते घातल्यावर चर मातीने बुजवून घ्यावा.

कृषी तंत्रज्ञान माहिती केंद्र,
डॉ. बाळासाहेब सावंत कोकण कृषी विद्यापीठ,
दापोली जि. रत्नागिरी
०२३५८-२८०२३८

